

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2022-4-2

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2022

МУНДАРИЖА
ТАРИХ ФАНЛАРИ

Murodov H.S. Mustaqillikning dastlabki yillarida turizmni rivojlantirish huquqiy asoslarining yaratilishi va tashkiliy jihatlari	6
Turdiyev I.U. XV- asr oxirida Qozog'iston dashtlaridan kelgan dashti-qipchoq o'zbeklari	11
Umbarova N. Qashqadaryo Qo'ng'irotlarining qadimdan qolgan qadriyatlarini	13
Yusupov H. Xiva madrasalarida mudarrislar faoliyati	16
Абдуллаев У. Ўрта Осиё халқларининг оила – никоҳ муносабатлари тарихидан	18
Азаматова Г.Б. Меҳнат миграциясида хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг халқаро ва миллий ҳуқуқий асослари	23
Алманов Қ. Бахмал тумани ўзбек ва қирғизларининг оилавий маросимларида исломгача мавжуд диний урф-одатларнинг кўринишлари	27
Бегалиева Д.Э. “Хива хонлари Кўринишхона” сидаги расмий қабул маросимлар	30
Бобоев Ф.С. Ўрта Осиёда совет ҳокимиятига қарши курашнинг кучайишида сайлов тизимининг таъсири	33
Бобожонова Ф.Х. XX аср бошларида Бухоро амирлигида таълим тизимини ислоҳ қилиш ҳаракатлари	35
Васиева Д.И. Ўзбекистонда олий таълим тизимини янги босқичга кўтариш ва самарадорлигини оширишнинг истиқболлари	39
Жуманазаров Х. Шарқ табobatiда табиб тушунчаси ва фаолияти	41
Жураев И. XX – XXI аср бошларида Мирзачўл воҳаси маҳаллий аҳолисининг этник таркиби ва тил хусусиятлари	45
Инобатов А.Б. Дехқон хўжаликларида грек ёнғоғини етиштириш имкониятларини ривожлантиришнинг ўрни ва аҳамияти	50
Курбанова З.И. Влияние Аральского экологического кризиса на одно их традиционных занятий каракалпаков - скотоводство	54
Курбанова М.Б. Марказий Осиё халқлари моддий маданиятида “Наврўз гўжа” анъанавий таоми таҳлили	57
Махмудов Б.З. Темурийлар даврида фан ва маданиятга бўлган эътибор	59
Мирзаев Б.М. Хоразмлик адиб – Қосим ибн Хусайн фаолиятига назар	62
Мубинов М.А. Внешнеполитическая деятельность Бухарского эмирата	64
Отегенов Х.М., Торениязов Ж.Е. XIX асрдаги Амударёнинг чап соҳили бўйларидаги кўрғон-шаҳарлар	67
Рахимов А.Э. Қарши магистрал каналининг қурилиш тарихи ва насос станциялари	70
Сатимов Б. Хоразм воҳаси оғир қурулланган отлик аскарлар – ктафрактарийлар вужудга келган ҳудуд сифатида	73
Холиқов Г.Ж. Ўзбекистонда аҳоли саломатлиги йўлида халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик	76
Холмўминнов М., Қолқанатов А. Хотин-қизларни маданий-маърифий соҳага жалб қилишда клубларнинг ўрни	78
Ҳамидова М.Х., Мирзаев Ш.Р. Бухоро тарихий мажмуаларининг янгиланиши йўлида	85
Юсупов Ш.Х. Амир Темур ва Темурийлар давридаги Хоразм шаҳарсозлик маданияти тараққиётининг ёзма манбалар асосида археологик жиҳатдан ўрганилиши	88
Юсупова Р.Қ. Қашқадарё вилояти тўй маросимлари хусусида	90
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
Akramova N.M. Word-formation models in network sociolect in the speech of english-speaking youth	95
Aslonova N.M., Djumaniyazova Z.N. A review of German grammar tenses	97
Atadjanova M.A. O'zbek, rus va ingliz tillarida pedagogik terminologiyaning struktur - semantik tahlili	98
Farmonova Sh. Linguocultural analysis of phraseological expressions of human emotional state in English	101
G'afforov A. Qiyoslash mazmunini ifodalagan ergash gapli qo'shma gaplarning shakllanishi	103
Hamdamov U. Oybekning simvolistik she'rlari xususida	105
Jumaniyazov A.J., Polvanova N.M., Allaberganova F.I. Son komponentli aniqlovchili (attributiv) qo'shma so'zlarning leksik-semantik tahlili	108
Karimova Y., Radjapova F. F.Nitshening “Zardusht tavallosi” asarining o'zbek tiliga tarjimasida so'z qo'llash mahorati	110
Kosimov A. Metaforaning o'rganilishiga doir yondashuvlar	114
Madaminova Q.A., Djumaniyazova Z.N., Urinova M.S. Lexicology: the process of loan creation in the English language	116
Mirhaydarova N. The semantic field of the category "spirituality" in russian and uzbek	118
Muslixiddinova R., Yarashova N.J. Sadridin Ayniyning “Doxunda” asarida qo'llanilgan maqollarning semantik tadqiqi	120
Mutalov D. O'zbek va turk tillarida nutq fe'llarining qiyosiy tadqiqi	122
Nishonov U.I. Research of translation problems scientifically-technical terminology	124
Nurova Yu.U. Jahon tilshunosligida etnolingvistikaning nazariy tadqiqi	126
Pulatova D.D. Murojaat shakllarining yoshga ko'ra xoslanishi	129
Pulatova M.T. Ibn Arabshohning “Ajoyib al-maqdur fi axbori at-Taymur” asarida Amir Temur obrazi	133
Rahimova B.B. Ezgulikni madh etuvchi doston	135

hmatullayeva N.E. Lingvokulturologiya – tilshunoslikning yangi yo'nalishi	138
birova Z. Globallashuv hodisasi va adabiy tafakkur	139
idova H.H. Turkiy mifologiyada ko'k tangri dini va uning bosh ilohi tangri obrazi	142
yfullayev B.D. Development of bilateral political relations between Uzbekistan and India	144
'raeva B.B. Badiiy makon konsepsiyasining struktur-semantik mohiyati	146
libova N.N. History of the study of english phraseological units	150
rayeva X. Ethel Lilian Voynichning inqilobchi qahramon obrazlar yaratishdagi mahorati	153
diyeva N.A. Xitoy tili frazeologik birliklarida "tinchlik" subkonsepti	155
limova N.A. XX asr o'zbek hikoya va qissalarining ingliz tiliga tarjimalarida badiiy mahorat masalalari	158
sinova Sh.X. The notion of nicknames are as an anthroponomical unit in onomastics of the uzbek language	161
дуллаева Н., Рахмонова Ф. Сонетда образ напоён бўлиши	163
барова М., Кадымова Д.Р. Художественный мир Н.В. Гоголя – родник русской прозаической литературы	165
итикова З.З. Хитой тилида 把 "bǎ" жамловчи ном ҳисоб сўзининг ривожланиши, эволюцияси	168
хитов Ю.С. Поэтические маски Николая Олейникова	171
фуров Б.З. Формы глагола как важный компонент в рекламном тексте медицинских услуг и фармацевтических продукций	173
фурова Н.И. Курилишга оид термин ва таржима қилиш масаласига оид	176
ниева М.Дж. Матн мундарижасида жамланадиган ахборотларни шакллантиришда сўз рикмаларининг улуши	178
рипова Р. Эркин Воҳидовнинг таржимонлик маҳорати	181
моилова Ш., Усманова Н.К. Литературная сказка - это жанр авторского фантастического литературного произведения	185
рбанова М.М. "Гекльберри Финн саргузаштлари" романидаги сюжет ва конфликт ҳақида баъзи лоҳазалар	190
ўминова М. "Сув" сўзининг ассоциациялашуви	193
ўминов М.Т., Нархожаева Н.А. Лингвокультурологический аспект русских и узбекских сказок	195
нимова Х.В. Сўзларнинг грамматик хусусиятларини аниқлашда таснифий белгиларининг аҳамияти	197
нипова Г.М., Юнусалиева Г.А. Мустақиллик даври лирикасидаги шаклий-мазмуний янгилинишлар	200
жабов Ф. Бўрон Бек Аслон ижодида инсонпарварлик ғояларининг ифодаланиши	202
сулова Г.К. Айрис Мёрдокнинг «Тузоқда» романида сюжет ва унинг бадий-эстетик функциялари	205
химов З.А. "Кўҳна дунё" романида бадий нутқ ва қаҳрамон талқини	208
хманова А.Х. Особенности исламской цивилизации в рецепции Бунина	210
феева Ш.Д. Понятие "знание" в семантике английских и узбекских фразеологизмов	213
стамова Г.Б. Халқ дostonларида дарахтлар билан алоқадор образларнинг семантик серкирралиги	215
юзбоев А., Раҳманов Р. Хоразм Маъмун академияси электрон кутубхонаси: яратиш ва ишлаш шойиллари	218
манова С.С. Бадий адабиётда психологизм етакчи тасвир усули сифатида	223
ийзиханова Л.А. Эстетические взгляды Н.Г.Чернышевского	226
ийдаров И.Т. Суғурта терминларининг шаклланишида синтактик муносабатлар	230
ербекова Г.Я. Никоҳ тўйи кўшиқларида келин ва куёв образларининг бадий тавсифланиши	234
итўхтарова Б.Б. Инглиз ва ўзбек тилларида "head/бош" концептини ифода этувчи фразеологик рликларнинг уникал хусусиятлари	237
иашова Н. Болалар адабиётда маъно кўчишининг лингвокогнитив аспекти	240
ПЕДАГОГИКА ФАҢЛАРИ	
idunazarova I.M. Interactive technologies in teaching English language	244
ilova F.O. Tutoring faoliyati va o'qituvchining faoliyati, gurux rahbari o'rtasidagi farq	245
hmedova A.A. Psychological factors in foreign language teaching	248
nirqulov J.Ch. Futbol o'yinida hujum turlari va qo'llanilishi	250
hirmatova M.J. Universitet talabalarining rus tili darslarida muloqot qobiliyatlarini takomillashtirish tizimi	252
abaeva N.Dj. The ways of increasing students' motivation in learning the English language	254
izova M.A. Teaching listening in ESP classes	256
gizova M. Creative-organizational model of professional training of the future teachers	258
ltaeva D.B. Developing intercultural communication competence in students	260
hqonova S. Pedagogical approach in educating youth on the basis of spiritual heritage	263
ampulatova N.M. Ingliz tili darslarida nutqiy muliqot vaziyatlaridan foydalanib kommunikativ kompetensiyani takomillashtirish	265
gashev M., Vaxromova A. Teaching vocabulary in gifted preschool children through non-traditional methods	269
gashev M., Mahkamova M. The role of children's literature in learning languages	270
qova Z., Ikranova M., Bo'tayev A. Texnologiya fani o'qituvchisining o'quv jarayonidagi ta'sirchanligi va sbkorlik sifatleri	272
nailova R., Kulijanov U., Khabibrahmanova D. Modern methods in teaching foreign languages	274
ttaboeva D.K. Language learner's autonomy in english language learning process	278

**INGLIZ TILI DARSALARIDA NUTQIY MULOQOT VAZIYATLARIDAN FOYDALANIB
KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI TAKOMILLASHTIRISH**

N.M. Djampulatova, o'qituvchi, Toshkent tibbiyot akademiyasi, Toshkent

Annotatsiya. Ushbu maqola interfaol usullardan foydalanish bo'yicha tezkor strategiyalarni aniqlashga shuningdek, talabalarining haqiqiy hayot sharoitlarida kommunikativ kompetensiyasini oshirish usullarini o'rganishga bag'ishlangan. Talabalarining chet tili kommunikativ kompetentligini shakllantirishning texnologik mexanizmlarini tahlil etadi.

Kalit so'zlar: Kommunikativ kompetensiyani, takomillashtirish, nutq faoliyati, nutq, ko'nikma.

Аннотация. Эта статья посвящена выявлению быстрых стратегий использования интерактивных методов, а также изучению способов повышения коммуникативной компетентности учащихся в реальных жизненных ситуациях. Анализируются технологические механизмы формирования коммуникативной компетенции студентов на иностранном языке.

Ключевые слова: Коммуникативная компетенция, формирование, интерактивных методы.

Abstract. This article is dedicated to identifying quick strategies for using interactive methods, as well as exploring ways to increase the communicative competence of students in real life situation. The technological mechanism of the formation of students' communicative competence in a foreign language are analyzed.

Key words: communicative competence, interactive methods.

Kirish. Kommunikativ kompetensiyani takomillashtirish chet tili kompetentligini o'zlashtirishning eng qiyin bosqichlaridan biridir. Ingliz tili darslarida nutqiy muloqot vaziyatlaridan foydalanib nutq so'zlashga o'rgatish bo'yicha uslubiy tavsiyalar o'qituvchining shaxsiy amaliy tajribasiga asoslanadi.

Hozirgi vaqtda chet tilini o'rgatishdan maqsad ta'lim oluvchilarning kommunikativ kompetensiyasini, ya'ni chet tili bo'yicha amaliy bilimlarini takomillashtirishdan iborat. O'qitishdan asosiy maqsad ham chet tilini yaxshi qo'msash bo'lib, undan kelgusi kasbiy faoliyat davomida ham og'zaki va yozma muloqot uchun ham, o'z-o'zini yanada tarbiyalash uchun ham foydalanish imkonini beradi. Boshqa xorijiy tillardagi muloqot kompetensiyalari bilan birgalikda ta'lim kompetensiyasi bitiruvchilarning har biriga kasbiy sohada muvaffaqiyatli bo'lish va o'zlarini shaxs sifatida to'liq ro'yobga chiqarish imkoniyatini yanada kengaytiradi. O'qituvchining vazifasi esa muloqot va o'z-o'zini tarbiyalashga qodir bo'lgan insonni tarbiyalashdir. Chet tillarni o'qitishning zamonaviy jarayoni o'quvchilar uchun bu jarayonni mazmunli, samarali va qiziqarli qilish uchun optimal sharoit yaratishi zarur.

Chet tilining asosiy maqsadi ta'lim oluvchilarning chet tilida muloqot qilish qobiliyatini egallashida ko'rinadi. Kommunikativ kompetentlikni takomillashtirish, bevosita muloqot (gapirish, tinglab tushunish) va bilvosita muloqotni (chet el matnlarini tushunish bilan o'qish, yozish) ham amalga oshirish qobiliyati va tayyorligi haqida.

Kommunikativ kompetentlikni takomillashtirish o'qitishning asosiy va yetakchi maqsadidir. Tajriba shuni ko'rsatadiki, chet tilida muloqot qilishda eng katta qiyinchiliklarni kishi boshdan kechiradi, nutqni quloq orqali idrok qiladi. Biroq, hozirgi kunda o'rni alohida ahamiyat kasb etgan og'zaki muloqot suhbatdoshning nutqini tushunmasdan iloji yo'q, chunki nutqiy o'zaro ta'sir jarayonida har kim ham so'zlovchi, ham tinglovchi sifatida harakat qiladi.

Zamonaviy usullarning yetakchi tamoyili sifatida muloqotni amalga oshirishning zaruriy sharti va eng muhim vositasi chet tili nutqini o'qitishning vaziyatli yo'nalishidir.

Kommunikativ o'rganish o'quv jarayoni muloqot jarayonining modeli sifatida qurilishini nazarda tutadi. Kommunikativ o'rganishda vaziyatlar materialni o'zlashtirishning oxirgi bosqichida qo'llanilmaydi, ular o'quv uchun dastur emas, balki materialni o'zlashtirishning barcha bosqichlarida uning zaruriy asosi hisoblanadi.

Ta'limiy nutq vaziyati ostida chet tilida nutqiy harakatlarni amalga oshirishda o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish maqsadida suhbatdoshlar o'rtasidagi munosabatlar tizimi shakllanadigan maxsus yaratilgan sharoit, holatlarni tushuniladi.

Vaziyat - bu aloqa faoliyatining shakli, aloqa birligi. Vaziyat chet tili aloqasini o'qitish jarayonini tashkil yetish birligi va boshqarish uchun asos bo'lishi kerak.

Ma'lumki, chet tillarni o'rgatishdagi muvaffaqiyat ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish bilan belgilanadi. Ta'lim oluvchilarni guruhda faol nutq faoliyatiga jalb etish o'qituvchining vazifasi hisoblanadi. Shuning uchun ham o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochib berishning eng samarali vositalaridan biri muloqot treningidir. Ta'lim oluvchilarni o'quv jarayoni sharoitida chet tilida tabiiy muloqot qilishga o'rgatish murakkab va noaniq muammoni hal etishidir.

Har bir inson, eng oddiy va eng tez tarzda bir narsani tushunish uchun, siz faqat bu haqda ba'zi boshqa shaxsni so'rash va ularning harakatlarini nusxa kerak deb qabul qiladi. Agar biror narsa

Ta'limiy nutq vaziyati ostida chet tilida nutqiy harakatlarni amalga oshirishda o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish maqsadida suhbatdoshlar o'rtasidagi munosabatlar tizimi shakllanadigan maxsus yaratilgan sharoit, holatlarni tushuniladi.

Vaziyat - bu aloqa faoliyatining shakli, aloqa birligi. Vaziyat chet tili aloqasini o'qitish jarayonini tashkil yetish birligi va boshqarish uchun asos bo'lishi kerak.

Ma'lumki, chet tillarni o'rgatishdagi muvaffaqiyat ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish bilan belgilanadi. Ta'lim oluvchilarni guruhda faol nutq faoliyatiga jalb etish o'qituvchining vazifasi hisoblanadi. Shuning uchun ham o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ochib berishning eng samarali vositalaridan biri muloqot treningidir. Ta'lim oluvchilarni o'quv jarayoni sharoitida chet tilida tabiiy muloqot qilishga o'rgatish murakkab va noaniq muammoni hal etishidir.

Har bir inson, eng oddiy va eng tez tarzda bir narsani tushunish uchun, siz faqat bu haqda ba'zi boshqa shaxsni so'rash va ularning harakatlarini nusxa kerak, deb qabul qiladi. Agar biror narsa haqida noto'g'ri bo'lsa, siz uni tuzatish uchun so'rashingiz mumkin. Lekin - nima uchun bir nazariyani amalda qo'llamasdan o'rgatish kerak?

Chet tilini o'rganishdagi yana bir muammo shundaki, biz o'zbek tilida o'ylaymiz va faqat so'zlarni chet tiliga tarjima qilamiz, keyin ularni grammatika qoidalari bilan taqqoslaymiz va faqat keyin gap aytamiz. Ingliz tilini birdaniga o'ylab gapirishni o'rganish muhim. Ana shu tariqa ta'lim oluvchilar o'z ona tilida gapirishni o'rganadilar, xorijiy tilni so'zma-so'z o'zlashtiradilar. Chet tilini o'rganishning asosiy jihatlaridan biri muloqot amaliyotidir.

Ingliz tilini o'rganishdagi asosiy muammo ta'lim oluvchilarning real muloqot vaziyatida o'z bilimlaridan foydalana olmasligi tufayli gapirishdagi qiyinligidir. Shuning uchun tabiiy nutq vaziyatini yaratish zarurati tug'iladi.

Maxsus nutqiy vaziyatlarni yaratish orqali talabalarning chet tili kommunikativ kompetentligini shakllantirishning texnologik mexanizmlarini taqdim etishga imkon beradi. Ushbu ko'rsatmalar quyidagi vazifalarni hal etishga qaratilgan:

- o'rganilayotgan materialni o'zlashtirishning yangi usullarini joriy yetish orqali ta'limda shaxsiy yo'naltirilgan va individual yondashuvlarni izchil amalga oshirish;
- ingliz tili darslarida kommunikatsion o'qitish samaradorligi va sifatini oshirish;
- o'quv materialini joriy yetish, o'qitish va qo'llash bosqichlarida kuchli muloqot ko'nikmalarini shakllantirish;
- ta'lim oluvchilarning aqliy qobiliyatlarini rivojlantirish va ularning ingliz tilini o'qitish sifati;
- "chet tili ta'limi"ning kommunikativ yo'nalishini ta'minlash;
- ta'lim jarayonida AKTni integratsiyalash;
- chet tili o'qituvchilari uchun qo'shimcha metodik baza yaratish.

Rivojlanishning yangiligi quyidagicha:

- o'quv jarayonini tashkil etishning psixologik-pedagogik, didaktik va moddiy-texnik shart-sharoitlari o'quv materialini joriy yetish, o'qitish va qo'llash bosqichlarida nutqiy vaziyatlardan foydalanish orqali muloqot ko'nikmalarini shakllantirishda hisobga olinadi;
- real va bilvosita muloqot vaziyatlarini yaratish uchun axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.

Muloqotda faoliyatning turli shakllari (o'quv-biluv, ijtimoiy-siyosiy, mehnat, sport, badiiy, maishiy) amalga oshiriladi. Muloqotning mazmuni muhokama mavzulariga asoslangan muammolardir.

Amaliyotdagi tajriba shuni ko'rsatadiki, ta'lim oluvchilarning suhbat davomida, har qanday masalani muhokama qilishda birgalikdagi faoliyat guruhij muloqot doirasida tashkil etilsa, ko'pincha talabalarning monologik va dialogik nutqi bilan ifodalansa, tabiiy holga aylanadi.

Ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'quv-nutqiy vaziyatning asosiy vazifalarini ko'rib chiqamiz. Darsda ta'limiy va nutqiy vaziyatlar ikki asosiy vazifani bajarishga mo'ljallangan: rag'batlantirish va tarbiyalash. Bu holatlar nutqiy ko'nikma va malakalarni shakllantirishning asosiy shart-sharoitlarini hisobga olgan holda yaratilishi lozim, faqat shu holdagina ularning o'quv vazifasini amalga oshirish mumkin. Ko'pincha darsda o'qituvchi tomonidan yaratilgan vaziyat sukut yoki rasmiy ishtirok yetish holatiga aylanishi mumkin (qo'rquv yomon belgiga ega bo'ladi). Psixologlarning aniqlashicha,

o'smirlik davrida bolalar uchun qiziqarli suhbatlar, birinchidan, turli sohaldagi yangi faktlar va ma'lumotlar xabar qilingan, ikkinchidan, ular munosabatlar va harakatlar haqidagi suhbatlardir.

I-jadval

Doimiy ravishda qo'llaniladigan replikalar

№	Replikalar	Replikalarga namunalar
1.	Rozilik va norozilik alomatleri belgilovchi replika	Right you are; I think the same; As for me I think...; I am afraid you are mistaken; I like it
2.	To'ldiruvchi replikalar	More than that; besides; to make the things worse...
3.	Xarekterni aniqlovchi replikalar	As for me, I think...; I suppose...; I believe...
4.	Umumlashtiruvchi replikalar	On the whole; in general; summing up all you've just said; let's come to a conclusion; so what is the result?
5.	Emotsiyalarni anglatuvchi replikalar	That is rather strange (awful, nice); Brilliant; So many; Great; Well done
6.	Istehzoni anglatuvchi replikalar	So there you are! Why should you?
7.	Iltimosni anglatuvchi replikalar	Could I...? Can you...? Will you...? Please, don't do it
8.	Salbiy bahona anglatuvchi replikalar	I find it bad; I find it not very good; it seems to be awful
9.	Hayratlanishni anglatuvchi replikalar	Is it? Do you? Are you? Really? How so? You don't say so

Vaziyatlarni turli usullar bilan modellashtirish mumkin: ko'rgazmalar, og'zaki tavsiflar yoki dramaturgiyalar yordamida.

O'rganilayotgan tildagi gaplarning mazmunini ta'minlash, voqelik bilan aloqasi bo'lmagan, unga mos kelmaydigan gaplarni chiqarib tashlash juda muhimdir. Ta'lim oluvchilarning diqqatini doimiy ravishda aytilayotgan gaplarga qaratish lozim: "Haqiqatdan ham shundaymi?", "Rozimisiz?", "Siz bunday demang!" va boshqalar (jadvalga qarang).

Nutqiy vaziyatlar turli yo'llar bilan yaratiladi:

1. Real hayotiy faktlar, munosabatlar, holatlar, voqealar, masalan, tug'ilgan kunlar, o'tgan bayramlar, dam olish kunlari va hokazolarga tayanish.

2. Ko'rgazmalilik yordamida: rasmlar, ob'ektlar, vaziyat ishtirokchilari tomonidan harakatlarni taqlid qilish, reklama nashrlari.

3. Og'zaki tavsif asosida (tasavvur qiling... yeshitganda nimani o'ylasang, ko'rasan...)

4. Ovoz fonidan foydalanish, har qanday voqea (masalan, g'ildiraklarning g'ichirlashi yoki kvartirada, derazadan tashqarida va hokazo.)

5. Nutq mavzusi haqida tasavvur beruvchi matndan foydalanish.

Tabiiy vaziyatlar ta'lim jarayonida sodir bo'ladigan vaziyatlar deb ham ataladi, lekin bunday holatlarning soni va mazmuni juda cheklangan bo'lib, har doim ham tabiiy vaziyatlar va real voqealardan guruh, mamlakat hayotidan foydalanish mumkin emas va hokazo. Keyin rol o'ynash o'yinlari qutqarish uchun keladi. O'yin vaziyatini tashkil etishda faqat gapirishni emas, muhokama qilishni o'rganishimizni alohida ta'kidlash lozim.

Nutqiy vaziyatlar muayyan yoshdagi ta'lim oluvchilar ko'pincha va yoshga mos chet tilini o'qitish dasturi bo'yicha ulardan nima talab qilinishini bajonidil aytadigan hayotiy vaziyatlar modeli sifatida qaraladi. Ba'zi hollarda, odamlar deyarli avtomatik ravishda muloqotga kirishadi. Rolli o'yinning o'qitish va tarbiyaviy imkoniyatlari agar rollar to'g'ri berilgan bo'lsa, to'liq amalga oshishi mumkin.

Ta'lim oluvchidan o'rganish jarayonida o'qituvchi, astronom va boshqalar rovida harakat qilish talab etilmaydi. Lekin bu rollar talabalarni o'ziga jalb qiladi. Muayyan rolni bajarishda ta'lim oluvchilar o'z xarakterlari nomidan gapiradilar, voqea va dalillarni o'z nuqtai nazaridan baholaydilar. Voqea va dalillarni turli nuqtai nazardan baholash qobiliyati talabalarning ijtimoiy tajribasini kengaytiradi, muloqotni o'rgatadi. Ko'pincha guruhda ta'lim oluvchilar o'qituvchi sifatida harakat qiladilar va ular buni juda yoqtiradilar.

Nutq vaziyat aloqa real vaziyat uchun yetarli bo'lishi kerak; ta'lim oluvchi uchun juda aniq; do'stlari tomon ehtiyotkorlik ularning munosabatini mustahkamlash uchun, jamoa ish hissi, va tashabbus; o'quv turtki rag'batlantirish kerak; vazifa talabalarda qiziqish uyg'otishga, uni bajarish istagi. Muloqot vaziyatlarini taklif qilishda ta'lim oluvchilarning til tayyorgarligini hisobga olish kerak.

Nutqiy vaziyatlar leksik birliklar va grammatik strukturalarning mustahkamlanishiga ham yordam beradi. Shuni unutmasligimiz kerakki, muloqot ba'zi rollarni bajaradigan va birgalikdagi faoliyatni amalga oshiradigan mavhum mavzularni emas, balki haqiqiy odamlarni, barcha o'ziga xos xususiyatlarga ega shaxslarni o'z ichiga oladi.

Darsning turli bosqichlarida ta'lim oluvchilarning nutqiy faoliyatini faollashtirishga yordam beruvchi vaziyatli tasvirlardan ham foydalanish mumkin. Bu vaziyatda suhbat uchun zarur bo'lgan narsalarni xotirangizda to'plangan materialdan tanlab, suhbatlashish uchun tasvirlardan foydalanishingiz mumkin. Talabalar o'zlari aktyor bo'lishadi, bu ish turiga qanday tavsiyalar mavjud:

- suhbat o'tkaziladigan vaziyatni tasavvur qilish uchun rasmni ko'rib chiqing;

- bu vaziyatda suhbatda ishlatilishi mumkin bo'lgan alohida replikalarni eslab qolishga harakat qiling.

Ta'lim oluvchilarning o'zlari bu alohida holat uchun dialog tuzilishini aniqlaydilar. Muloqotning asosiy sharti xatolardan qo'rqqmaslik, yomon baho berishdan qo'rqqmaslik.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, real hayotga yaqin nutqiy vaziyatlar dars samaradorligini oshirishga, ta'lim oluvchilarning nutqiy faolligini faollashtirishga, ularning tilga bo'lgan qiziqishini oshirishga, eng muhimi, nutqiy vaziyatlar yaratishda va talaba faoliyatida - izlanishga yordam beradi.

O'qituvchiga sinfdan-sinfga, turli ta'lim oluvchilar uchun ularning qiziqishlari va tayyorgarlik darajasiga qarab vaziyatni o'zgartirish imkoniyati beriladi. Shunday qilib, ingliz tili darslarida nutqiy vaziyatlardan foydalanish ta'lim oluvchilarga tabiiy nutqiy muloqot xarakterini berishi, o'quv va nutq harakatlarini izchil murakkablashtirishi va diversifikatsiya qilishi, o'rganilgan leksik va grammatik materialning takroriylikini ta'minlashi, bir so'z bilan aytganda, ta'lim oluvchilarning nutqiy faoliyatini har tomonlama faollashtirishi mumkin. Ingliz tili darslarida nutqiy vaziyatlardan foydalanish talabalarning ingliz tili ta'limi sifatini ichki monitoring qilish orqali kuzatiladigan mavzuning barcha darajalari bo'yicha bilimlari sifatini oshirishga yordam beradi.

G.A.Kitaygorodskaya o'qituvchini bu nuqtai nazardan juda aniq tasvirlab berdi. Uning nuqtai nazaridan o'qituvchi:

1. Axborot manbai;
2. Jamoa yetakchisi va shu bilan birga uning alohida vakolatga ega bo'lgan a'zosi;
3. Xulq-atvorning axloqiy va estetik me'yorlari modeli;
4. Bo'lajak nutq faoliyati modeli;
5. Psixologik iqlimning tashkilotchisi;
6. O'zaro munosabatlar rahbari. [6]

Guruhda muloqot muhitini yaratish juda muhimdir. "Chet tili darsi" kitobida Ye.I.Passov perseptual muloqot qobiliyatiga ishora qiladi:

1. Ta'lim oluvchining ruhiy holatini aniqlash va tushunish;
2. Guruh kayfiyatini aniqlash va tushunish;
3. Bir vaqtning o'zida va alohida hammani qarang;
4. O'quv jarayonining turli tarkibiy qismlari o'rtasida diqqatni taqsimlang;
5. Qarang talabaga nima yordam kerak;
6. Ta'lim oluvchining nutq hamkori sifatidagi xatti-harakatlarini oldindan bilang;
7. Talabaning muloqot xulqidagi xatolarni eshitish va ko'rish;

Samarali harakatlar:

1. Kommunikativ muhit yaratish;
2. Talaba bilan og'zaki aloqa o'rnatish;
3. Guruhda muloqot muhitini yaratish va saqlash;
4. Ta'lim oluvchining nutqiy hamkor sifatidagi xatti-harakatlarini tartibga solish;
5. Talabalarning funksional holatini kerakli yo'nalishda o'zgartirish;

Gapirishni o'rganishda individuallashtirish tamoyili ham hisobga olinishi kerak. Talaba shaxsi quyidagi xususiyatlarni o'z ichiga oladi:

1. Individual xususiyatlari;
2. Mavzu xususiyatlari;
3. Shaxsiy xususiyatlari.

Har qanday monolog bayon bir qator xislatlari bilan ajralib turadi:

Maqsadga yo'naltirilganlik, mustahkamlik, tuzilishi yoki ulanish, hosildorlik, davomiylik, mazmundagi nisbiy to'liqlik, tematik reja, mustaqillik, ifodalilik. [7]

Xulosa. Darsda ta'lim oluvchilar bir-birlari bilan, o'qituvchi bilan muloqot qilishlari kerak. Ba'zi o'qituvchilar so'zma-so'z tarjimalarni suiste'mol qilishmoqda. Bunday darslar qanday nutq ko'nikma va malakalari rivojlanadi. Agar ba'zi grammatik hodisalarni takrorlashni yoki darsning so'z boyligini tuzatishni istasangiz, tarjima darsning bir bo'lagi bo'lishi mumkin, ammo 80 daqiqalik o'qish vaqtining hammasini o'z zimmasiga olmaydi. Dars o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ijodiy do'stlik darsi bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Барышников Н.В. Особенности межкультурной коммуникации при несовершенном владении иностранным языком // Обучение межкультурной коммуникации в различных условиях: Сб. науч. статей. - Пятигорск, 2000.
2. Безрукова В.В. Интенсификация и интенсификаторы в языке и речи: На материале английского языка: Дис. ... канд. филол. наук. 2004. – 222 б.
3. Жалолов Ж. Чет тил ўқитиш методикаси. – Тошкент, 2012. – Б.430.
4. Коммуникативные барьеры и способы их преодоления. Электронный ресурс: <https://scienceforum.ru/2015/article/2015014272>. Дата обращения: 03.07.2020.
5. Коммуникативные барьеры в межличностных коммуникациях. https://studme.org/10960406/menedzhment/kommunikativnye_barery_mezhlichnostnyh_kommunikatsiyah_
6. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. - М., 2003.
7. Г.А. Китайгородская. Методика интенсивного обучение иностранным языком. (1988)